

komplementárnymi, aj keď nie rovnocennými súčasťami národa, alebo pokiaľ ide o zväzok ľudu a panovníka (ako spieva zbor v opere: „Pod tvojím vedením budeme slobodní!“).

Veľmi presvedčivé bolo aj vystúpenie mladého muzikológa Stefana Schmidla z Viedne, ktorý sa venoval rakúsko-uhorskej operete „strieborného veku“, umeniu výrazne komerčnému a zároveň ideologickému. Na operetnom repertoári demonštroval rôzne predsudky a „nálepky“, ako aj širší spoločenský diskurz o odlišnostiach a identite národnosti mocnárstva. Presvedčivo spájajúc kultúrno-historické, teatrologické a muzikologické metódy poukázal Schmidl na dosiaľ nepovšimnuté nuansy sémantizácie hudobných prvkov a tanečných foriem, ktorá sa výrazne mení v závislosti od toho, či predmetom charakteristiky sme v danej chvíli „my“ alebo „oni“.

Hlavnou hviezdou konferencie bol Richard Taruskin, Američan ruského pôvodu, ktorý hovoril o verziách Musorgského *Borisa Godunova*, najmä o rozdieloch medzi pôvodnou verziou a verziou z rokov 1871 – 1872. Provokatívny podtitul jeho referátu „Ako to Musorgskij myslel – a záleží na tom?“ sa viaže predovšetkým na 4. časť (dejstvo) opery, kam Musorgskij pôvodne umiestnil výjav s davom pokorne prosiacim Godunova o chlieb, ktorý vo verzii 1871 – 1872 nahradil scénou odohrávajúcou sa mimo Moskvy, s davom volajúcim na slávu pretendentovi Dimitrijovi.

Neskoršie naštudovania, v rámci ktorých sa uvádzali obe uvedené scény, spôsobujú vrásky na čelách historikov. Avšak ľpenie na ideovej dôslednosti a pôvodných zámeroch autora, ako ich chápeme my, historici, nemusí byť podľa Taruskina jedinou správnu cestou. To by mohla byť užitočná lekcia aj pre nás, napríklad, pokiaľ ide o chápanie verzií Suchoňovej *Krútnavy*.

Napokon, nemožno nespomenúť príspevok Tibora Talliána, šarmantného a duchaplného hostiteľa, ktorý bol dušou celej konferencie. Ten svoj príspevok venoval, ako inak, Ferencovi Erkelovi, jeho umeleckej kariére, genéze jeho diel a širšiemu kontextu operného života Erkelovej doby. Hlboká znalosť repertoáru, ale aj dramaturgických postupov európskej opery 19. storočia umožnila referentovi triezvo a presne, bez kvetnatosti či glorifikácie, postihnúť vplyvy, ktoré Erkelova tvorba odráža, ale aj jej osobitosť a neoddeliteľný spoločenský kontext. Talliánov referát i ďalšie dva konferenčné príspevky, venované Erkelovi, boli navyše pôsobivo ilustrované veľkou erkelovskou výstavou, ktorá vznikla na pôde inštitútu a ktorú si účastníci konferencie so záujmom prezreli. Nepoviem nič nové, keď poznamenám, že pokiaľ ide o vzťah ku kultúrnemu dedičstvu a o jeho prezentáciu, máme sa od našich maďarských susedov ešte veľa čo učiť.

Vladimír Zvara

Musik in der ‚Lebenswelt‘: Immaterielle Dimensionen der Musik-Kultur von Deutschen in (und aus) den südosteuropäischen Siedlungsgebieten / Music in the ‘life world’: Immaterial dimensions of the music culture of Germans in (and from) the South-East European settlement areas. Bonn, 11. – 13. novembra 2010

Na muzikologickom pracovisku Univerzity v Bonne (Universität Bonn, Abteilung für Musikwissenschaft/Sound Studies) sa vyprofilovala v ostatnom desaťročí pracovná skupina na výskum nemeckej hudobnej kultúry v európskych krajinách na východ od Nemecka. Od roku 2004 sa špecializuje na interkultúrne výskumné projekty, zamerané na bohatú minulosť hudobnej kultúry

nemeckého etnika a národa v premenlivých dejinách európskych štátnych útvarov, ako aj súčasnú kultúru a hudbu nemeckých menších na dnešných územiach krajín bývalého „východného bloku“. Muzikológovia si prizývajú do pracovných kolektívov historikov, etnológov, lingvistov, umenovedcov a ďalších špecialistov. Tímovú prácu vedie profesor Erik Fischer. Výskum prebieha vo viacerých

etapách a k presne stanoveným výskumným témam; v rokoch 2004 – 2006: *Musikinstrumentenbau im interkulturellen Diskurs* (2004), *Musiksammlungen, Musikbibliotheken und musikbezogene Archivbestände als Phänomene deutscher Musikkultur und deren Wechselwirkungen im östlichen Europa* (2005), *Das deutsche ‚Chorgesangswesen‘ und das östliche Europa* (2006); v rokoch 2007 – 2010: *Die Geschichte der Musikkultur in Danzig und Westpreußen. Perspektiven einer transnationalen Forschung* (2008), *Das immaterielle Kulturgut Musik im Spannungsfeld von ‚Lebenswelt‘ und ‚Monument‘* (2009), *Fallstudie Südosteuropa: Immaterielle Dimensionen der Musik-Kultur der Donauschwaben und Siebenbürger Sachsen* (2010).

K súčasnému riešenému projektu sa v závere minulého roka konalo v Oddelení pre hudobnú vedu v Univerzite v Bonne medzinárodné pracovné stretnutie na tému *Musik in der ‚Lebenswelt‘: Immaterielle Dimensionen der Musik-Kultur von Deutschen in (und aus) den südosteuropäischen Siedlungsgebieten* (Hudba vo svete ‚života‘: nehmotné dimenzie hudobnej kultúry Nemcov v ich sídelných oblastiach na území (i mimo územia) juhovýchodnej Európy, 11. – 13. 11. 2010). V centre podujatia boli rokovania k problémom rozmanitých foriem hudby (existujúcich do súčasnosti, alebo len v minulosti), analyzovaných z aspektu napätia medzi „súčasným“ (svetom živých ľudí) a „historickým“ (svetom ľudskej pamäti). Špeciálna pozornosť sa venovala historiografickým a pamäťovo-kultúrnym rozmerom hudobnej kultúry Nemcov v regiónoch na územiach (i mimo území) juhovýchodnej Európy, v areálových kultúrach reflektujúcich bohatú umeleckú diverzitu v historickom prehľade jednotlivých udalostí, s hlavným zameraním na regióny osídlené podunajskými Švábmi. Cieľom diskusií bolo stanoviť možnosti poznania regionálnych, resp. skupinových praktík v hudobnej kultúre z hľadiska „zásob“ archívneho materiálu a možnosti základného (heuristického, terénneho) výskumu. Do úvahy sa pritom brali historické a časovo-dejinné súvislosti a ich súvzťažnosť k súčasnej kultúre a možnosti hudobného dejepisectva vytvárať modely doku-

mentácie nehmotného kultúrneho dedičstva hudby v procese kultúrnej migrácie.

Na pracovnom stretnutí odznelo počas troch dní 20 vyžiadanych prednášok odborníkov z celej Európy. Rokovalo sa v rámci troch tematických okruhov. Referáty v prvom z nich *Fundus* analyzovali historické a súčasné situačné modely a kontexty hudobných aktivít Nemcov v dvoch sekciách: v prvej sekcii išlo o rekonštrukcie hudobného života, charakteristiky hudobného repertoáru a štýlovej analýzy hudby v historických prameňoch v troch významných regiónoch bývalého Uhorska (1. *Rekonstruktionen*: Janka Petöczová, Bratislava/SK: *Deutsche mehrhörige Musik im multiethnisch geprägten Milieu der Zips*; Klaus-Peter Koch, Bergisch Gladbach/D: *Großwardein (Oradea) – Zum Musikleben einer Stadt im historischen Umfeld von Michael Haydn und Carl Ditters von Dittersdorf*; Agnes Watzatka, Budapest/H: *„Mit frohem Herzen will ich singen“ – Deutsche Gesangspraxis in katholischen Kirchen Ungarns 1800 – 1867*), v druhej sekcii išlo o hudobný život z hľadiska sociálno-funkčných premien hudby a jej recepcie v procese interkultúrnych výmen (2. *Kulturelle Transfers/Fortschreibungen*: Marijana Kokanović, Novi Sad/RS: *Salonmusik des 19. Jahrhunderts bei den Serben*; Dirk Kohlhaas, Bonn/D: *Figurationen ‚donauschwäbischer Blasmusik‘ in Westdeutschland*). Záverečný ťažiskový príspevok v sekcii predniesol Franz Metz, München/D: *Zu Fragen und Problemen der Erforschung der Musikkultur deutscher Minderheiten Südosteuropas zu Beginn des 21. Jahrhunderts*. Profesor Metz zdôraznil historický rozmer skúmanej problematiky, nadväznosť rozkvetu hudobnej kultúry na ekonomický rozvoj a spoločenské podmienky pre šírenie hudobných kultúr v Európe v mierovo priaznivých obdobiach. Rovnako je to zrejme z osudu hudobnej kultúry Spiša, ktorá stratila vo vojnových časoch 20. storočia priamych potomkov nositeľov rozvinutej unikátnej evanjelickej hudobnej tradície 17. storočia, ako aj z hudobnej kultúry Nemcov juhovýchodnej Európy (napríklad Temešvár/Timișoara ako bývalé rozvinuté nemecké centrum v rumunskom Banáte). Dedičstvo dychovej hudobnej tradície týchto podunaj-

sškošvábskych Nemcov (*Donauschwäbische Blasmusik*) žije samostatným životom mimo historického regiónu svojho vzniku a je ukážkou snahy oživovania historickej tradície (kapela *Donauschwäbische Musikanten*). Muzikologický výskum tohto fenoménu predpokladá nanovo skúmať archívne materiály paralelne s aktuálnym terénnym regionálnym výskumom v multietnických dimenziách, s dôrazom na výskum identity a migrácie (z Banátu do Nemecka a vice versa).

Druhý tematický okruh *Feld* bol venovaný výsledkom základného terénneho výskumu a areálových štúdií hudobnokultúrnej praxe konkrétnych nemeckých menšín v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku z hľadiska hudobnokultúrnej „pamäti“ príslušnej komunity a ich meniacich sa životných podmienok v súčasnom „novom“ domove. V sekcii *Räume-Orte* odznelo šesť príspevkov, z ktorých ťažiskové sa týkali osídľovania južných oblastí podunajskými Švábmi (Györgyi Bindorffer, Budapešť/H: „*Ich bin mit Kodály aufgewachsen, aber mein Herz beginnt zu klopfen, wenn wir Militärmarsch blasen*“. *Musik, Tanz und Gesang – Repräsentationsformen ungarndeutscher Identität*; Vesna Ivkov, Novi Sad und Stapar/RS: *Quellen zur gegenwärtigen Musikkultur der Deutschen in der Vojvodina*; Melinda Marinka, Debrecen/H: *Zur Musik- und Erinnerungskultur der Sathmarer Schwaben*; Viktor Pócsik, Budapešť/H: *Ungarisch und/oder Deutsch? Zum Musikleben in der Ortschaft Soroksár*; Balázs Balogh, Budapešť/H: *Musik, Tanz und Identität in ungarndeutschen Dorfgemeinschaften: Die Beispiele Pusztavám und Geretsried im Vergleich*; Agnes Koblenzer, Bonn/D: *Musik im Alltag und Verein. Eine Feldstudie zur Musik- und Erinnerungspflege der Donauschwaben in Iserlohn und Rastatt*). Jednotlivé vystúpenia referujúcich vyústili do podnetnej diskusie k rôznym aspektom: k vyjasňovaniu identity, k terminologickým otázkam (napríklad analýzy pojmov: Deutschungarn, Ungarndeutscher, Magyardeutscher, Donauschwabe); ďalej k charakteristike pojmu *etnické mimikry* a k nezrovnalostiam geografického chápania areálov menšín v jednotlivých štátoch, ktoré ústia do nejednotnosti oficiálnych historických máp skúmaných regiónov.

Posledný tematický okruh (*Re*)*Präsentationen* bol zameraný na štruktúru a formy organizácií, ktoré sú spojené s vytváraním kultúrnej identity a pamäti a ich priamym i mediálnym šírením. V úvode sa referenti sústredili na prezentáciu národnostného školstva a inštitúcií v Maďarsku a bývalej Juhoslávii a na systém uchovávanía, dokumentácie a digitálneho spracovania nemeckých ľudových piesní (1. *Institutionalisierung: Ibolya Hock-Englender, Pécs/H: Das Fortleben Ungarndeutscher Volksmusiktraditionen im schulischen und außerschulischen Unterricht*; Leni Perenčević, Freiburg i. Brsg./D: „*Eine Welt an der Donau*“. *Zur Identitätskonstruktion der Donauschwaben im ehemaligen Jugoslawien*; Ulrich Hägele, Tübingen/D: *Musik im Fokus: Anmerkungen zur Visualisierung eines volkskundlichen Themas*; Eckhard John, Freiburg i. Brsg./D: *Mit gespaltenen Zunge. Zweisprachige Lieder als Forschungsfeld*). Závereční referenti predstavili aktívnu kultiváciu súčasnej nemeckej hudobnej kultúry Nemcov žijúcich v diaspórah, resp. žijúcich ako menšinové etniká v historických regiónoch (2. *Medialisierungen: Éva Gerner, Pécs/H: Retten, bewahren, weitergeben: Anmerkungen zur Präsentation von Lied- und Musikgut der Ungarndeutschen im Kontext der Fernsehsendung „Unser Bildschirm“*; Andrea Kiszit, Pécs/H: *Zu Fragen der Identitäts- und Sprachbewahrung am Beispiel der ungarndeutschen Rundfunksendung „Wunschkonzert“*; Annelie Kürsten, Bonn/D: *Musik ‚zeigen‘. Zu Tendenzen der Pflege, Dokumentation und Musealisierung einer kulturellen Praxis*; Witja Frank, Berlin/D: *Remake, remix, rearchive – Einblick in Recherche und Stoffentwicklung des Filmprojekts „Donautanz“*). V diskusii k tejto téme sa ukázala potreba aktívnejšieho oživovania nemeckého folklóru, tesnejšieho spojenia diaspóry s Nemeckom, intenzívnejšie uvádzanie nemeckej hudby v oficiálnych televíziách a rozhlasoch, potreba budovať neexistujúce múzeá nemeckej kultúry, ale aj potreba eliminovať tzv. *etnobusiness*. Ako o jednom z aktuálnych problémov sa hovorilo aj o zanikajúcej nemeckej kultúre vo Vojvodine, čo je spôsobené i ekonomicky sociálne slabým zázemím príslušníkov minorít, pri ktorom vzájomná

komunikácia (taká nevyhnutná pre uchovanie jazykovej i hudobnokultúrnej identity) viazne na elementárnych problémoch (neexistencia televízorov v sociálne slabých domácnostiach).

Záverečná diskusia v posledný deň rokovania dokázala, že konferencia bola mimoriadne podnetná pre rozvoj výskumu nemeckej hudobnej kultúry v európskych krajinách. V jednotlivých geograficko-historických lokalitách je potrebné zohľadňovať individuálne spoločenské podmienky pre rozvoj nemeckej hudobnej kultúry, pri via-

cerých spomínaných regiónoch sa hovorilo dokonca o potrebe nanovo prepísať doterajšie „oficiálne“ dejiny hudby, začleniť do nich adekvátne poznatky z archívnych prameňov i súčasných výskumných aktivít. Viacerí diskutujúci poukázali na skutočnosť, že vôbec nie je ľahké byť objektívny v otázkach histórie a súčasnosti umenia v bývalých sídelných oblastiach Nemcov a zároveň mať reálny pohľad na multietnickú hudobnú kultúru strednej a juhovýchodnej Európy.

Janka Petőczová

Etnomuzikológ „v teréne“: Pramene ľudovej hudby na Slovensku a ich recepcia. Bratislava, 10. novembra 2010

V rámci *Týždňa vedy a techniky na Slovensku 2010* usporiadal Ústav hudobnej vedy SAV v Pálffyho paláci na Zámočkej ul. podujatie, na ktorom tentoraz predstavil najnovšie výsledky výskumu pracovníkov Oddelenia etnomuzikológie. Napriek rozmanitosti a šírke výskumných tém tieto pracovné výsledky spája dôsledná systematická práca s prameňom ako východiskom etnomuzikologického bádania. Prezentácia pod názvom *Etnomuzikológ „v teréne“: Pramene ľudovej hudby na Slovensku a ich recepcia* bola určená pre odbornú aj širšiu verejnosť, pre kolegov z príbuzných vedných disciplín a pre poslucháčov vysokých škôl.

Za pramene ľudovej piesne a hudby sa v súčasnosti považujú nielen ich aktuálne, živé formy, ale aj celý doposiaľ zhromaždený materiál uzavretý v archívoch, zbierkach a starších publikáciách. S nárastom zberateľských aktivít jednotlivcov a systematickou dokumentáciou s inštitucionálnym zázemím vznikol objemný pramenný fond, ktorý dnes čaká na primerané spracovanie a sprístupnenie odbornej aj širšej verejnosti. Toto spracovanie nemá len podobu základnej evidencie a katalogizácie, ale – najmä v prípade zvukových a audiovizuálnych dokumentov – aj technickej obnovy a rekonštrukcie. Vďaka tejto „predpríprave“ môže byť historický prameň integrovaný do

aktuálnych výskumných tém. Historické pramene sú pre nás fragmentárnym dokladom starších vývinových fáz ľudovej piesne a hudby a zároveň svedčia o rôznych koncepciách zberu a dokumentácie. Výskumný „terén“ pre etnomuzikológa dnes predstavujú nielen cesty do prostredia, kde tradičná pieseň a hudba žijú vo svojich aktuálnych, primárnych či sekundárnych formách. Rovnako je to aj cesta za historickým dokumentom – práca v archívoch a v zbierkach, ktorá sa dostáva na pomezie etnomuzikológie a historiografie.

Klasický terénny výskum ako objaviteľská cesta do málo známeho prostredia, pri ktorej je nevyhnutné prekonávať bariéry, a to nielen kultúrne a sociálne, ale niekedy aj etnické a jazykové, predstavuje pre nás čoraz zriedkavejšiu výskumnú situáciu. Ale ak sa s ňou ešte stretneme, poskytnite nám veľa prekvapení, nových poznatkov, osobných skúseností a nečakaných konfrontácií. Na našom území k takýmto prostrediam patria najmä spoločenstvá etnických minorít.

Na podujatí, ktoré sa uskutočnilo v rámci Dňa otvorených dverí Ústavu hudobnej vedy SAV, sa prezentovali dva odlišné typy etnomuzikologických prameňov, ich odborné spracovanie a zhodnotenie v interpretačnej praxi. Prostredníctvom dvoch ciest do odlišných „terénov“ sa priblížili v rámci dvoch